



Averil Cameron, *Byzantine Matters*, Princeton University Press: Princeton & Oxford 2014. 164 s.

Sekä keskiajan että myöhäisantiikin historiaa kohtaan tunnetaan nykyisin laajaa kiinnostusta niin harrastelijoiden kuin tutkijoidenkin piirissä ulkomailla ja Suomessa. Euroopan läntisempien alueiden historiaan verrattuna Itä-Rooman eli Bysantin valtakunta ja sitä koskeva tutkimustraditio ovat kuitenkin jääneet monille suhteellisen kaukaisiksi ja vieraisiksi. Kuvaamme Bysantista vaivaavat lisäksi sitkeät käsitykset rappiollisuudesta antiikin Roomaan nähden ja orientalismia lähentelevä eksotismi. Voidaan myös todeta, että laajasti ottaen tutkimustraditiossa ei olla yhtä ennakkoluulottomasti ja monipuolisesti sovellettu erilaisia teoreettisia lähestymistapoja antiikin ja Länsi-Euroopan keskiajan tutkimuksessa. Näihin haasteisiin lukuisissa yhteyksissä ansioitunut Averil Cameron pyrkii vastaamaan uutuusteoksellaan *Byzantine Matters*. Siten Bysantin itsensä ohella Bysanttia koskevan tulkintatradition kriittinen tarkastelu ja tutuksi tekeminen onkin teoksessa merkittävässä asemassa.

Kirja koostuu johdannon ja lyhyen epilogin ohella viidestä temaattisesta luvusta. Vaikka kappaleet voidaankin lukea irrallaan toisistaan, ovat ne kuitenkin kiinteässä sisällöllisessä yhteydessä toisiinsa limittyvien teemojensa kautta. Ensimmäinen kappale, "Absence", kuuluu koko kirjan ansiokkaimpiin. Cameron tarkastelee syitä miksi maantieteellisesti laaja, ajallisesti pitkäkestoinen ja kulttuurilliselta merkitykseltään monitahoinen Bysantti toistuvasti jätetään eurooppalaisessa historiankirjoituksessa niin pieneen asemaan. Marginaalisuuden teeman käsittely ei sinänsä rajoitu ainoastaan tähän kappaleeseen, vaan siihen palataan politiikan, uskonnon, taiteen ja identiteetin teemojen yhteyksissä.

Toinen kappale, "Empire", keskittyy Bysanttiin imperiumina. Cameron tarkastelee Bysantin 'valtion' muutoksia, Bysanttia suhteessa

paikallisesti ja ajallisesti ympäröiviin mahteihin, ja aihetta koskevia perinteisiä näkemyksiä. Varhaista islamia koskevan tutkimustradition, Bysantin peilautumisen Länsi-Euroopan kautta ja myöhäisantiikin erilaisten ajallisten rajausten merkityksistä käsityksille Bysantin poliittisesta historiasta olisi voinut kenties kirjoittaa yksityiskohtaisemminkin. Bysantin eliittiä suhteessa vallan jatkumoihin, ja sitä kautta politiikkaan, on tarkasteltu erittäin mielenkiintoisesti ja asiantuntevasti bysanttilaiskauden loppuun saakka.

Kolmantena aiheena Cameronilla on hellenismi ja sen asema Bysantissa. Useilla erilaisilla tavoin määriteltävissä olevien kreikkalaisuuden, hellenismin ja bysanttilaisuuden käsitteiden suhde, ja laajemminkin ottaen kysymys jatkumoiden ja yhteyksien merkityksestä Bysantti-kuvan muodostumisen historiassa on sekä tärkeä että huomattavan monimutkainen kysymys. Cameron käsittelee aihetta helppotajuisesti, mutta lukija hyötyy huomattavasti, jos hän katsastaa myös Anthony Kaldelliksen syväluotaavan teoksen *Hellenism in Byzantium*,¹ jonka kanssa Cameronin esityskin tiiviisti keskustelee.

“The Realms of Gold”, neljäs luku, keskittyy Bysantin kuvataiteeseen. Cameron tarkastelussa huomattava painoarvo on kuvien ja tekstin suhteella. Eksotismista Cameron kirjoittaa turhankin lyhyesti, etenkin mitä tulee 2010-luvun Bysantti-reseptioon. Vaikka uskonnollista taidetta käsitelläänkin monipuolisesti, on muunkinlaiselle aineistolle ja aineistorajat ylittävälle näkökulmille annettu tilaa. Erityisen ansiokkaasti Cameron tarkastelee erilaisia tapoja suhtautua taiteeseen Bysantista nykypäivään.

Viimeinen kappale, “The Very Model of Orthodoxy?”, keskittyy uskontoon Bysantissa sekä erilaisiin moderneihin käsityksiin aiheesta. Ennen kaikkea luvun fokus on ortodoksiassa. Cameron ei tarkastele Bysantin uskontoa ainoastaan teologisesta näkökulmasta, vaan asettaa keskeiseen asemaan uskonnon yhtenä yhteiskunnallisen elämän osaluueena. Kappaleen parasta antia on keisarien ja uskonnon suhteen käsittely.

Teoksessa on jatkuvasti esillä voimakkaan brittiläinen näkökulma, mitä kirjoittaja ei tosin pyrikään peittelemään. Päinvastoin Cameron korostaa tarkastelevansa aihettaan omasta positiostaan. Bysantin tutkimus- ja tulkintaperinteen ymmärtämiseksi onkin tärkeää olla tietoinen erilaisista paikallisista ja ajallisista virtauksista ja näkemyseroista. Rivien välistä lukijaa ohjataan tiedostamaan kotimaisia perinteitä ja niiden vaikutusta kuvaamme Bysantista. Miksi Bysantin asema 2010-luvun Suomessa on sellainen kuin se on? Millaiselta näyttää Bysantin tutkimuksen tulevaisuus Suomessa?

¹ Anthony Kaldellis, *Hellenism in Byzantium: The Transformations of Greek Identity and the Reception of the Classical Tradition*, Cambridge University Press: Cambridge 2007. Kaldellis on myös kirjoittanut Cameronin teoksesta arvion julkaisuun *Journal of Late Antiquity*, 7 (2014), 376-378.

Vahvuuksiensa ohella kirja sisältää useita ratkaisuja, joiden onnistuneisuus on pitkälti makuasia. Kirjan suppeus häiritsee jossakin määrin aiheiden tarkempaa käsittelyä, mutta toisaalta teos on kannesta kanteen tiukkaa ja selkeää asiaa. Lisäksi Cameron opastaa kiinnostuneita lukijoita jatkuvasti muun kirjallisuuden äärelle viittauksiensa kautta. Kirjoittajan tapa toistuvasti viittoa mahdollisia tulevaisuuden suuntauksia Bysantin tutkimukselle on nähtävissä arvokkaana tienraivaamisena, vaikkei hän esitäkään mitään erityisen radikaaleja ehdotuksia. Osa lukijoista saattaa kuitenkin tulkita jatkuvan kysymysten herättämisen ilman vastausten antamista ajatuskulkujen jättämisenä puolitiehen.

Yleisesti ottaen kirja on terävästi kirjoitettu, ajantasainen, helppolukuinen ja ennen kaikkea ajatuksia herättävä esitys Bysantin valtakunnasta ja Bysantin tutkimuksen historiasta ja nykytilasta, eli juuri sellainen teos, jollaista suomenkielisen tietokirjallisuuden kenttäkin tarvitsisi. *Byzantine Matters* on täten erittäin suositeltava teos sekä Bysantin tuntemuksessaan pidemmälle ehtineille että aiheesta vasta hiljattain kiinnostuneille. Cameronin teos esittää muutaman keskeisen haasteen: kuvassamme Bysantista on tarkentamisen varaa ja tutkimuksen tarvitsisi jatkossa olla määrältään suurempaa ja lähestymistavoiltaan monipuolisempaa. Mutta niihinhan me varmastikin pystymme jatkossa vastaamaan?

Kalle Knaapi, FM
Klassilliset kielet ja antiikin kulttuuri
Kieli- käännöstieteiden laitos
Turun yliopisto
ktnaa[at]utu.fi